

УДК 811.14'02'38'44

Р. Л. Оліщук, І. С. Макар

Львівський національний університет імені Івана Франка

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Мовна репрезентація концепту КРАСА в романі Лонга „Дафніс і Хлоя”

Оліщук Р. Л., Макар І. С. Мовна репрезентація концепту КРАСА в романі Лонга „Дафніс і Хлоя”. У статті зроблена спроба дослідити концепт КРАСА в романі давньогрецького письменника Лонга як складне за структурою і змістом вербалізоване поняття людської свідомості. Виявлено, що концепт КРАСА вербалізується низкою іменникових і прикметникових лексем, які пов'язані передусім з образами головних героїв роману – Дафнісом і Хлоєю. Встановлено, що активним інструментом розгортання досліджуваного концепту є художні засоби.
Ключові слова: концепт КРАСА, художні засоби, давньогрецький роман, Лонг.

Олищук Р. Л., Макар И. С. Языковая репрезентация концепта КРАСОТА в романе Лонга „Дафнис и Хлоя”. В статье сделана попытка исследовать концепт КРАСОТА в романе древнегреческого писателя Лонга как сложное по структуре и содержанию вербализированное понятие человеческого сознания. Определено, что концепт КРАСОТА вербализируется рядом существительных и прилагательных лексем, связанных прежде всего с образами главных героев романа – Дафниса и Хлои. Установлено, что активным инструментом развития исследуемого концепта являются художественные средства.
Ключевые слова: концепт КРАСОТА, художественные средства, древнегреческий роман, Лонг.

Olishchuk R.L., Makar I.S. Linguistic representation of the concept BEAUTY in the Longus' novel „Daphnis and Chloe”. This article is an attempt to determine the concept BEAUTY in Longus' novel as a complex by structure and content verbalized concept of human consciousness. As the text analysis of the novel „Daphnis and Chloe” testified the concept BEAUTY is frequently used in connection with such key concept for any culture as HUMAN, because the whole culture concept sphere has anthropocentric character. The findings of present investigation show that the number of noun and adjectival lexemes verbalizes the concept BEAUTY and they are related first of all with the main characters of the novel – Daphnis and Chloe. The author pays attention exclusively to the external beauty of the novel's characters and to objects of nature. In the Longus' novel the lexemes of different parts of speech characterize beauty. Among the nouns is τὸ κάλλος which is the dominant and a set of somatic vocabulary combined with epithets denoting beauty. Adjectives-synonyms καλός, ὠραῖος, ἀγαθός, γλαφυρός, εὐμορφος, εὐτρεπής, θαυμάσιος, πάγκαλος may also function as predicates of beauty of different subjects and objects in the novel „Daphnis and Chloe”. Aesthetic epithets demonstrate the author's aspiration to display everything beautiful and almost ideal.
Thus, the concept BEAUTY is an important addition to the generalization and characteristics of the concept system of ancient Greek culture. The research will contribute to deep perception of the national language picture of the world. The results prove that the list of narrative techniques is an important instrument for analysing the concept as a part of both the whole national conceptual system and individual the author's one.
Key words: concept BEAUTY, narrative technique, ancient Greek novel, Longus.

Для сучасного мовознавства надзвичайно важливим є вивчення мови в аспекті її взаємозв'язків із ментальністю, культурою, звичаями і традиціями певного народу. Ці зв'язки виявляють концепти культури як складники етносвідомості. У результаті постали такі галузі лінгвістики, як лінгвокультурологія, когнітивна лінгвістика, етнопсихолінгвістика, лінгвокраїнознавство тощо.

Одним із складників когнітивної лінгвістики і є поняття концепту. Так, концепт КРАСА репрезентує уявлення носіїв мови про універсальну ознаку буття – красу, яку виділяють у процесі емоційно-естетичного освоєння дійсності, зумовленого емоційно-почуттєвою домінантою етносвідомості. Тому дослідження засобів мовного вираження цього концепту є актуальним.

У філософії та естетиці існує значний доробок досліджень концепту КРАСИ у площині категорії прекрасного. Красу називали властивістю об'єктів дійсності (Аристотель, Геракліт); ідеєю

божественного, прекрасного, втіленою в речах (Платон, Августин, Хома Аквінський та ін.), пов'язували із психічними функціями людини (Е. Кант, Г. Гегель та ін.) тощо.

Віднедавна поняття краси стало об'єктом лінгвістичних розвідок. Специфіці мовної репрезентації концепту КРАСА у поетичній картині світу українських письменників-шістдесятників присвячена дисертація О. Цапок [10], у сакральному вимірі – Н. Швидкої [11]; колористичне відтворення концепту КРАСА в мові Овідія охарактеризувала О. Мудрик-Іванець [7]; концепту „BEAUTY/КРАСА” в пареміологічному уявленні приділила увагу у своєму дослідженні І. Живіцька [4]; узагальнила результати наукових розвідок сучасних лінгвістів стосовно концепту ВРОДА Є. Довганюк [3]; на діалектному матеріалі описано семантичні зв'язки дериватів з основою крас- (П. Гриценко); охарактеризовано зміст етимонів *krasa, *garnъ у складі слов'янського лексико-семантичного поля „позитивні емоції” (О. Тищенко). Деякі дослідники торкалися питання сполучуваності слів із семою „краса” (С. Бибиц,

С. Єрмоленко та ін.), оцінку концепту КРАСА здійснила І. Підгородецька, визначивши її естетичну та лінгвістичну цінність [8].

Актуальним залишається питання про мовні засоби репрезентації концепту КРАСА як вияв етнічних знань, уявлень, відчуттів, почуттів, асоціацій, пов'язаних із красою й відбитих в давньогрецькій національно-мовній картині світу. Об'єктом дослідження обрано лексичні одиниці різних частин мови, які представляють концепт КРАСА у романі Лонга „Дафніс і Хлоя”.

Метою нашого дослідження є спроба дослідити засоби вербалізації концепту КРАСА в романі давньогрецького письменника кінця II ст. н.е. Лонга як складне за структурою і змістом вербалізоване поняття людської свідомості.

У науковій літературі описано різні типи концептів. Усі вони фіксують культурний досвід певного етносу чи людства загалом. Тому незалежно від різних принципів поділу вони є передусім концептами культури.

Концепт найчастіше називають психоментальним утворенням, яке фокусує всю інформацію про об'єкт у вигляді образів, уявлень, понять (О. Кубрякова, Н. Рябцева, В. Телія та ін.). Дотримуючись інтегративного аспекту, ми розглядаємо концепт КРАСА як психомисленнєве утворення, що є результатом застосування різних способів формування знань, уявлень про красу і фіксується в давньогрецькій національно-мовній картині світу.

За визначенням Д. Мережковського, Лонг у романі „Дафніс і Хлоя” показав „пізнання світу через красу” [6:38]. Краса для еллінів – це особлива універсальна категорія, яка уособлювала не лише „красу природи”, але й красу богів і красу людини, і особливо тілесну красу, відображену в античному мистецтві – мармурі, живописі та художньому слові.

О. Лосев знайшов завершальне визначення краси у творі неоплатоніка Прокла (бл. 410-485), представника останньої філософської школи античності, який називає красою „те, до чого ми тягнемось, чого бажаємо і що ми любимо” [5:40]. А. Тахо-Годі присвятила дослідження класичному і елліністичному уявленню краси в дійсності і в мистецтві [9:484-514].

Прагнення Лонга до краси підкреслює і Й. В. Гете у своєму відгуку про роман. Він говорить, що Лонг за змогою прагне описувати все красиве – красивих людей, красиві почуття, красиву природу [2:7].

Як засвідчив аналіз тексту роману „Дафніс і Хлоя”, концепт КРАСА найчастіше виступає у зв'язку з таким ключовим для будь-якої культури концептом, як ЛЮДИНА, тому що вся концептосфера культури має антропоцентричний характер.

У романі Лонга красу характеризують лексеми різних частин мови. Серед іменників – τὸ κάλλος (краса), що є домінантою (22 слововживання), та ряд соматичної лексики у поєднанні з епітетами на позначення краси.

У структурі концепту КРАСА лексема τὸ κάλλος виконує роль суб'єкта та об'єкта сприйняття. Так, змальовуючи красу головних героїв роману, Лонг вживає названу одиницю як суб'єкт: καὶ κάλλος αὐτοῖς ἐξεφαίνετο κρείττον ἀγροικίας (1,7,1) – краса їх видавалася кращою від селян. А підкреслюючи красу Хлої, яку мати Дафніса причепурила перед весіллям, автор зауважує: Ἦν οὖν μαθεῖν οἷόν ἐστι τὸ κάλλος, ὅταν κόσμον προσλάβηται (4,32,1) – Отже, можна було пізнати, що таке є краса, коли її прикрасити.

Краса Дафніса зіставляється з красою батьків, які його виховували. Краса головного героя є свідченням того, що він не є сином тих людей, які його виростили. Пастух Ламон говорить: μαρτυρεῖ μὲν καὶ τὸ κάλλος, ἔοικε γὰρ οὐδὲν ἡμῖν (4,30,4) – засвідчить і краса, не схожа на жодного з нас (μαρτυρεῖ τὸ κάλλος – дієслівна метафора).

Частіше, однак, в аналізованих фрагментах тексту лексема τὸ κάλλος виконує роль об'єкта сприйняття. Розмірковуючи про причину виникнення краси Дафніса, Хлоя вважає нею то купання (τὸ λουτρὸν ἐνόμιζε τοῦ κάλλους αἴτιον (1,13,2), то музику (αἰτίαν ἐνόμιζε τὴν μουσικὴν τοῦ κάλλους (1,13,4). Дафніса ж вразила прихована краса Хлої (λανθάνον κάλλος (1,32,4), коли він побачив її оголеною. Автор порівнює красу героїв роману з красою богів: ἐπήρουν ὡς ὁμοιον τῷ Διονύσῳ τὸ κάλλος (2,2,1) – [жінки] хвалили його красу, подібну до Діонісової.

Між героями роману Дафнісом і Дорконом відбувається навіть суперечка про красу (ὕπερ κάλλους ἔρις (1,15,4)), у якій вони намагаються переконати Хлою, хто з них вродливіший. Вона відзначена особливою риторичністю. Порівняймо:

Доркон: «Ἐγὼ, παρθένε, μείζων εἰμὶ Δάφνιδος, καὶ ἐγὼ μὲν βουκόλος, ὁ δ' αἰπόλος· τοσοῦτον <ἐγὼ> κρείττων ὅσον αἰγῶν βόες· καὶ λευκός εἰμι ὡς γάλα καὶ πυρρὸς ὡς θέρος μέλλον ἀμᾶσθαι, καὶ ἔθρεψε μήτηρ, οὐ θηρίον, οὗτος δὲ ἐστὶ μικρὸς καὶ ἀγένειος ὡς γυνή καὶ μέλας ὡς λύκος» – Я, дівчино, більший (зростом) від Дафніса, і (до того ж) я – волопас, а він – козопас. Настільки я ліпший від нього, наскільки бики (краці) від кіз. Я є білий, як молоко, і золотистий, як колос влітку перед жнивками, і матір вигодувала мене, а не звір. А цей є малий і безбородий, як жінка, і чорний, як вовк.

Дафніс: «Ἐμὲ αἷξ ἀνέθρεψε ὡσπερ τὸν Δία. νέμω δὲ τράγους τῶν τούτου βοῶν μείζονας... ἀγένειός εἰμι, καὶ γὰρ ὁ Διόνυσος· μέλας, καὶ γὰρ ὁ ὑάκινθος· ἀλλὰ κρείττων καὶ ὁ Διόνυσος Σατύρων, ὁ ὑάκινθος κρίνων. οὗτος δὲ καὶ πυρρὸς ὡς ἀλώπηξ καὶ προγένειος ὡς τράγος καὶ λευκός ὡς ἐξ ἄστεος γυνή. κἂν δέη σε

φιλεῖν, ἐμοῦ μὲν φιλεῖς τὸ στόμα, τούτου δὲ τὰς ἐπὶ τοῦ γενείου τρίχας» (1,16) – Мене коза вигодувала, як і Зевса. Пасу я цапів, які більші від цих биків... Я є безбородий, як і Діоніс; чорний, як гіацинт; але ж краций Діоніс від Сатурів, а гіацинт від лілей. Цей і рудий, як лисиця, і безбородий, як жінка з міста. І якщо тобі прийдеться цілувати (когось із нас), мене ти поцілуєш у уста, а цього – у щетину борода.

У двох дуже коротеньких монологів Дафніса і Доркона перед нами постає софістична майстерність Лонга показувати предмет у двох протилежних ракурсах. Доркон звинувачує Дафніса за декількома пунктами, описуючи його зовнішність. Дафніс відповідає у такому ж порядку на всі ці пункти, причому всі переваги Доркона виявляються його недоліками. Отож, порівняймо самооцінку Доркона та оцінку його з боку Дафніса: Λευκός εἶμι ὡς γάλα (1,16,1) – я є білий, наче молоко, – каже про себе Доркон. Це порівняння, взяте із пастушого побуту, почало вживатися дуже широко в художніх творах пасторальної тематики. Дафніс відповідає йому, що дійсно Доркон білий, але ὡς ἐξ ἄστεον γυνή (1,16,5) – як міська жінка (тобто, очевидно, білий, аж блідий, що є ознакою нездорової людини, яка мало буває на сонці і свіжому повітрі). Тут натрапляємо на характерне для античних греків амбівалентне сприйняттям кольорів, коли один і той же колір може передавати і позитивну, і негативну етичну оцінку [1:21].

Доркон говорить, що його обличчя біліше від молока (λευκός εἶμι ὡς γάλα), то для Дафніса це не є ознакою краси, Доркон подібний білолицій жінці з міста (λευκός ὡς ἐξ ἄστεος γυνή). Якщо Доркон говорить, що його волосся золотисте, як колос (πυρρός ὡς θέρος μέλλον ἀμᾶσθαι), то Дафніс стверджує, що насправді він рудий, як лисиця (πυρρός ὡς ἀλώπηξ). Якщо Доркон хвалиться своєю бородою, то вона, виявляється, стирчить у нього, як у козла (προγένειος ὡς τράγος), що зовсім неприємно при поцілунку. Ті ж недоліки, за які Доркон ганить Дафніса, виявляються його чеснотами, причому тут автор використовує посилення на богів – Пана, Діоніса і на природу (квіти).

Предикатами вияву краси при певних суб'єктах та об'єктах виступають в романі „Дафніс і Хлоя” і прикметники-синоніми: καλός (гарний), ὄραϊος (квітучий, гарний), ἀγαθός (гарний, хороший), γλυφύρος (витончений), εὖμορφος (красивий, прекрасний), εὐτρεπής (славний, красивий), θαυμάσιος (дивний, надзвичайний, чудовий), πάγκαλος (дуже гарний, прекрасний). Естетичні епітети відображають реакцію автора на вияв усього красивого, близького до ідеалу. Серед них особливою частотністю виділяється прикметник καλός (49 фіксацій). Цим ад'єктивом характеризуються перш за все персонажі роману. Із

49 фіксацій епітета καλός 32 вжито на означення людини чи когось із богів.

У сполученні з іменниками антропологічної семантики прикметник καλός розвиває як естетичне значення (приємний зовнішнім виглядом, який має красиву зовнішність чи привабливі риси обличчя: μόνον λοιπὸν καλὸν εἶναι Δάφνιν νομίζω (4,16,2) – я вважаю, що гарним є тільки Дафніс), так і аксіологічне значення (який має позитивні якості або властивості, заслуговує схвалення: καλὸν οἰκέτην καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ δεσπότη (4,19,5) – гарний слуга для гарного і доброго господаря).

Людська краса, звичайно, викликає захоплення. Красу Дафніса помічала не тільки закохана в нього Хлоя, але й її батько, який звернув увагу на те, що Дафніс вирізняється красою серед інших людей, що він є гарний і не подібний до кирпатого старого і лисої жінки – ἔστι δὲ καλὸς καὶ οὐδὲν ἑοικὼς σιμῶ γέροντι καὶ μαδώσῃ γυναικί (3,32,1). Вродою Дафніса захоплювався і закоханий в нього Гнафон (4,16,2).

Іноді прикметники καλός і ἀγαθός стоять поряд і нагадують про грецький ідеал вищої досконалості καλὸς καὶ ἀγαθός, як-от: δεσπότης καλὸς καὶ ἀγαθός (4,19,5) (про Діонісофана).

Часто у Лонга прикметник καλός при описі зовнішності божественних істот та героїв поєднується з прикметником μέγας, створюючи своєрідний ідеал краси. Так, рослими і гарними називає Лонг німф (Νύμφαι, μεγάλαι γυναῖκες καὶ καλάι (2,23,1), Дафніса (μεῖράκιον μέγα καὶ καλὸν (1,28,2), Діонісофана, Дафнісового батька (Ἦν δὲ ὁ Διονυσοφάνης μεσαπλόλιος μὲν ἤδη, μέγας δὲ καὶ καλός (4,13) – Діонісофан був вже посивілий, дужий і гарний).

Текстова репрезентація концепту КРАСА, виражена зокрема прикметником καλός, відбувається і в тих фрагментах тексту, що містять вказівку на об'єкти, які за певних умов можуть викликати у дійових осіб роману емоцію краси. До таких відносимо об'єкти довкілля (сади, квіти, рослини та їх плоди, представники тваринного світу). Не просто гарним, а прекрасним називає Лонг сад у маєтку Діонісофана (Ἦν δὲ ὁ παράδεισος πάγκαλος (4,2,1), гарними є і рослини і квіти в саду, про які турбується бог Ерот (καλὰ καὶ τὰ ἄνθη καὶ τὰ φυτὰ (2,5,4), гарним і великим було й яблуко, яке Дафніс зірвав у подарунок для Хлої (μήλον ... μέγα καὶ καλὸν (3,33,4), гарними змальовані у романі і тварини. Великими і гарними називає Дафніс козлів, яких випасає: τράγους μεγάλους καὶ καλοῦς (3,29,2).

Синонімом до прикметника καλός виступає ὄραϊος, що також означає „квітучий, гарний”. Епітет ὄραϊος уживається не так часто, як καλός (усього 4 фіксації). Гарними і квітучими (молодими) у романі постають героїні роману Хлоя та Лікеніон: γύναιον ἣν ἐλακτὸν ἐξ ἄστεος, νέον καὶ ὄραϊον (3,15,1) – жінка була привезена з міста, молода і гарна, – так описує автор роману Лікеніон.

Для показу ж вроди Хлої Лонг використовує разом два епітети-синоніми: *Χλόη καλή καὶ ὠραία* (3,31,3) – гарна і квітуча Хлоя.

Зовнішню красу молодих людей передає прикметник *εὐμορφος* (вродливий). Дафніс знає, що він вродливий і дбає про свою вроду. Зазнаючи любовних переживань, Дафніс став похмурий і тихий і, йому здавалося, що він навіть зовні змінився, його постійно мучило питання: *ἀρά μου καὶ Δόρκων εὐμορφότερος ὀφθήσεται;* (1,18,2) – чи ж Доркон виглядатиме вродливішим від мене?

Вражає своїм розмаїттям (аж 42 лексеми) номінативний ряд так званої „соматичної лексики”, тобто лексем на позначення частин тіла людини. Ця група слів відзначається відносно великою частотністю вживання у досліджуваному художньому тексті (207 фіксацій). У романі Лонга відображено відому любов греків до людського тіла, захоплення його красою. Саме лексеми *τὸ σῶμα* – тіло (14 фіксацій), *ἡ σὰρξ* – плоть (1), *τὸ δέρμα* – шкіра (15), *ἡ κόμη* – волосся (14), *τὸ στόμα* – рот (11), *ὁ ὀφθαλμός* – око (10), *ὁ πούς* – нога (10), *τὸ πρόσωπον* – обличчя (9) та ін. становлять ядро групи слів „Соматизми”, які ми зараховуємо до вербалізаторів концепту КРАСА. Домінантою в цій групі є лексема *ἡ χεὶρ* (рука), зафіксована у 30-ти слововживаннях. До речі, Лонг використовує це слово в авторському словосполученні *χεῖρες εἰς ὤμους γυμναί* (1,4,2), що означає „голі руки від плеча”, що фіксує словник Лідела-Скотта [12: 1983].

Порівняно велика кількість соматизмів та їх частотність у Лонга, на нашу думку, безпосередньо пов'язана із жанром любовного роману, із захопленням красою людського тіла.

Лексема *τὸ σῶμα* (тіло) у тексті роману сполучається з кількома прикметниками-епітетами. Наприклад, *ἐλίκαυτος* (засмаглий), вжитий у романі лише один раз, передає красу та здоров'я юнацького тіла пастуха Дафніса, який мав *τὸ δὲ σῶμα ἐλίκαυτον ἠλίφ* (1,13,2) – тіло засмагле від сонця. Взагалі у греків ознакою краси вважалося біле (*λευκός*) тіло. Саме таким тілом наділена Хлоя. Це увиразнюють у романі Лонга прикметники, які виступають в одному контексті з ад'єктивом *λευκός*: *καὶ αὐτὴ τότε πρῶτον Δάφνιδος ὀρῶντος ἐλούσατο τὸ σῶμα λευκὸν καὶ καθαρὸν* (1,32,1) – вона [Хлоя] тоді вперше у присутності Дафніса обмила біле і чисте тіло. Для характеристики жіночого тіла (Хлої) автор роману використовує також епітет *τρυφερός* (ніжний): *ἤψατο πολλάκις, εἰ τρυφερώτερον εἶη περὶ μένη τὸ σῶμα* (1,13,2) – вона часто торкалася, щоб попробувати, чи [ї] тіло є ніжніше.

Лексема *ἡ σὰρξ* так само означає „тіло, плоть” і сполучається із синонімічним до *τρυφερός* епітетом тактильної ознаки *μαλθακός* (ніжний). Наприклад, після того, як Хлоя омила Дафніса, *σὰρξ ὑπέλιπτε*

μαλθακή (1,13,2) – тіло стало ніжним.

Лексема *ὁ ὀφθαλμός* (око) у романі Лонга виступає суб'єктом порівняння з коштовним камінням. У Дафніса *сяють під бровами очі, наче камінець в золотій оправі*: *...λάμπουσι δὲ ὑπὸ ταῖς ὀφρύσιν οἱ ὀφθαλμοὶ καθάπερ ἐν χρυσῇ σφενδόνῃ ψηφίς* (4,17,5).

Досить часто саме через зовнішні ознаки (погляд очей, вираз обличчя, міміка тощо) письменник говорить про душевні зміни чи зміни настроїв і почуттів героїв. Наприклад, страждаючи від „незвіданої хвороби” – кохання, Дафніс мав хворобливий вигляд, обличчя (*τὸ πρόσωπον*) його було схоже на колір літньої зеленої трави: *χλωρότερον τὸ πρόσωπον ἦν πόας θερυνῆς* (1,17,4) – обличчя [його] стало зеленіше від літньої трави. Тут Лонг наслідує відоме сапфічне порівняння: *χλωρότερα δὲ ποίας / ἔμμι* (2,14 f. D.) [13:121–124].

Оскільки роман Лонга „Дафніс і Хлоя” є еротичним, то не дивно, що досить часто у тексті вживається прикметник *γυμνός* (голий) (16 фіксацій). В оголеному людському тілі автор вбачав так само незвичайну красу. Найбільше випадків вживання даного епітета зафіксовано щодо головних героїв роману Дафніса і Хлої: *Δάφνις δὲ καὶ Χλόη γυμνοὶ συγκατακλινέντες περιέβαλλον ἀλλήλους καὶ κατεφίλουν, ἀγρυπνήσαντες τῆς νυκτὸς ὅσον οὐδὲ γλαῦκες* (4,40,3) – Дафніс і Хлоя голі разом лежали, обнімали один одного, цілували і не спали усю ніч, як сови.

Натрапляємо також і на опис Ерота, якого зустрів у своєму саду старець Філет: *γυμνός ἦν, μόνος ἦν* (2,4,1) – голий був, сам один був. „Голим” (*γυμνός*) зображений у тексті роману також син Філета Тітир, який кинувся бігти голим (*ᾠρμησε τρέχειν* (2,33,3)) додому, щоб принести батькову сирингу.

Отже, концепт КРАСА пов'язаний передусім з образами Дафніса і Хлої, опис зовнішності яких прирівнювався до ідеалу краси. Наголосимо при цьому, що автор звертає увагу виключно на зовнішню красу персонажів твору та об'єктів природи. Введення у текст твору порівнянь дало змогу Лонгу створити в читача чіткіше уявлення про героїв, їх зовнішній вигляд, фізичний стан, риси характеру. Лонг широко використовує порівняння для змалювання портретів своїх героїв, де він виступає як неперевершений майстер. Ось, наприклад, як описує Дафніса у своїй промові Гнафон молодому господарю Астилу: *ὄρας ὡς ὑακίνθῳ μὲν τὴν κόμην ὁμοία ἔχει, λάμπουσι δὲ ὑπὸ ταῖς ὀφρύσιν οἱ ὀφθαλμοὶ καθάπερ ἐν χρυσῇ σφενδόνῃ ψηφίς· καὶ τὸ μὲν πρόσωπον ἐρυθρήματος μεστόν, τὸ δὲ στόμα λευκῶν ὀδόντων ὥσπερ ἐλέφαντος* (4,17,5) – ти бачиш, що волосся він має схоже на гіацинт, сяють під бровами очі, наче в золотій оправі камінець; і обличчя його повне рум'янцю, а вуста [повні] білих зубів, наче у слона. В описі

використано лексеми-соматизми (ἡ κόμη, ἡ ὄφρυς, ὁ ὀφθαλμός, τὸ πρόσωπον, τὸ στόμα, ὁ ὀδούς), які у поєднанні з художніми засобами (порівняннями, метафорами, епітетами) створюють узагальнений образ краси молодої людини, що відповідало естетичним ідеалам античності. Щодо порівняння волосся з гіацинтом, то подібне знаходимо і в Гомера („Одіссея”, 6,230 і далі), а стосовно метафори „сяють під бровами очі”, то вона засвідчена і у Феокрита (20,24).

У грецькій літературі загалом знаходимо чимало неперевершених описів кохання і краси, проте саме в александрійський період це стало темою окремого літературного жанру, і александрійські поети багато попрацювали над тим, щоб канонізувати ці описи, тому Лонг міг використати чимало „готових формул” зображення людської краси, сталих епітетів і порівнянь, і навіть розгорнутих висловлень. До числа подібних тропів відноситься, наприклад, порівняння вуст коханої з трояндами і медом (1,18,1) або порівняння обличчя

з молоком (1,17,3) та ін.

Концепт КРАСА у романі Лонга найповніше репрезентують лексеми τὸ κάλλος (22 слововживання) та καλός (49 фіксацій). Він містить асоціативні характеристики, що репрезентуються епітетами, метафорами й порівняннями, має свою специфіку як факт давньогрецької культури.

Результати, отримані у процесі аналізу тексту давньогрецького роману Лонга „Дафніс і Хлоя”, що представляють концепт КРАСА, є важливим доповненням до узагальнення та характеристики концептосистеми давньогрецької культури, сприятимуть поглибленню уявлень про національно-мовну картину світу, про специфіку етнічної свідомості, спрямованої на сприйняття й усвідомлення краси, а також можуть слугувати базою для вивчення мовної репрезентації особливостей світосприйняття, відображеного в мовних картинах світу інших давньогрецьких письменників-романістів I-III ст. н.е. (Ксенофонта з Ефесу, Харитона, Ахілла Татія, Геліодора).

Література

1. Бичкова Л. В. Колористична культура античного світу : [навчально-методичний посібник] / Л. В. Бичкова. – К. : Вища шк., 2003. – 134 с.
2. Білецький О. І. До історії „Дафніса і Хлої” / О. І. Білецький // Лонг. – Х. : Державне літературне видавництво, 1936. – С. 5–22.
3. Довганюк Э. В. Концепт КРАСОТА в лингвистических студиях [Электронный ресурс] / Э. В. Довганюк / Режим доступа: <http://periodicals.karazin.ua/foreignphilology/article/view/5366/4914>
4. Живіцька І. А. Концепт „BEAUTY / КРАСА” в пареміологічному уявленні (на матеріалі англійських та українських прислів'їв) [Електронний ресурс] / І. А. Живіцька / Режим доступу: <http://journal.kdpu.edu.ua/filstd/article/viewFile/1112/956>
5. Лосев А. Ф. Завершающее античное определение красоты в контексте других философско-эстетических категорий / А. Ф. Лосев // Творческий процесс и художественное восприятие. – Л. : Наука, 1978. – С. 31–44.
6. Мережковский Д. Дафнис и Хлоя. Повесть Лонгуса / Д. Мережковский. – С.-Петербург : Изд-ние М. В. Пирожкова, 1904. – 164 с.
7. Мудрик-Іванець О. В. Колористична репрезентація концепту КРАСА в мові Овідія / О. В. Мудрик-Іванець // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. – Вип. 778. Романо-слов'янський дискурс. – Чернівці : Вид. Дім „Родовід”, 2013. – С. 127–129.
8. Підгородецька І. Ю. Концепт КРАСА: естетичний і лінгвістичний напрями дослідження / І. Ю. Підгородецька // Мова і культура : наук. журн. – К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2009. – Вип. 11, Т. IV(116). – С. 83–88.
9. Тахо-Годи А. А. Классическое и эллинистическое представление о красоте в действительности и искусстве / А. А. Тахо-Годи // Тахо-Годи А. А., Лосев А. Ф. Греческая культура в мифах, символах и терминах. – Санкт-Петербург : Алетей, 1999. – С. 484–514.
10. Цапок О. М. Мовні засоби репрезентації концепту КРАСА в поезії українських шістдесятників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 „Українська мова” / Олена Цапок. – Одеса, 2004. – 20 с.
11. Швидка Н. В. Своєрідність репрезентації концепту КРАСА в сакральному вимірі [Електронний ресурс] / Н. В. Швидка / Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/6.1/28.pdf>
12. A Greek-English Lexicon compiled by H.G.Liddell and R.Scott (With a Supplement). – Oxford, 1968. – 2042 p.
13. Bydraes K. Sappho Fr. 31.14 L-P: ΧΑΛΩΡΟΤΕΡΑ ΠΟΙΑΣ / K. Bydraes // ACTA CLASSICA. – Vol. XXVII. – Pretoria : Classical association of South Africa, 1984. – P. 121–124.
14. Schönberger O. Longos. Hirtengeschichten von Daphnis und Chloe. Griechisch und deutsch / Otto Schönberger. – Berlin : Akademie-Verlag, 1973. – 215 s.

References

1. Bychkova, L. V. (2003) Kolorystychna kultura antychnoho svitu [Coloristic culture of the ancient world]. Kyiv : Vyshcha shk. [in Ukrainian]
2. Biletskyi, O. I. (1936) Do istorii „Dafnisa i Khloi” [To the history of „Dafnisa and Chloe”]. Kharkiv : Derzhavne

literature vydavnytstvo, pp. 5–22.

3. Dovhaniuk, E. V. Kontsept KRASOTA v lynchvystycheskykh studyiakh [Concept of BEAUTY in linguistic studios]. [Electronic source] Available at: <http://periodicals.karazin.ua/foreignphilology/article/view/5366/4914>
4. Zhyvitska, I.A. Kontsept „BEAUTY / KRASA” v paremiolohichnomu uiavlenni (na materiali anhliiskyykh ta ukrainskykh prysliviv) [The concept of „BEAUTY” in paremiologic representation] [Electronic source] Available at: <http://journal.kdpu.edu.ua/filstd/article/viewFile/1112/956>
5. Losev, A. F. (1978) Zavershayuschee antichnoe opredelenie krasoty v kontekste drugih filosofsko-esteticheskikh kategoriy [The final ancient definition of beauty in the context of other philosophical and aesthetic categories]. *Tvorcheskiy protsess i hudozhestvennoe vospriyatie* [Creative process and artistic perception]. Lviv : Nauka, pp.31–44.
6. Merezhkovskiy, D. (1904) Dafnis' i Hloya. Povest Longusa [Daphnis and Chloe. The Tale of Longus]. St. Peterburg' : Izdanie M.V. Pirozhkova. [in Russian]
7. Mudryk-Ivanets, O.V. (2013) Kolorystychna reprezentatsiia kontseptu KRASA v movi Ovidiia [Color representation of the BEAUTY concept in the language of Ovid]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu : zb. nauk. Prats* [Chernivtsi university's scientific collection of works], no. 778. Romano-slovianskyi dyskurs. Chernivtsi : Vyd. Dim „Rodovid”, pp. 127–129.
8. Pidhorodetska, I. Yu. (2009) Kontsept KRASA: estetychnyi i lynchvistychnyi napriamy doslidzhennia [Concept of BEAUTY: aesthetic and linguistic research directions] *Language and Culture: Sciences. journal*. Kyiv : Vyd. dim Dmytra Buraho, no. 11, vol. IV(116), pp. 83–88.
9. Taho-Godi, A. A. (1999) Klassicheskoe i ellinisticheskoe predstavlenie o krasote v deystvitelnosti i iskusstve Grecheskaya kultura v mifah, simvolah i terminah [A Classical and Hellenistic View of Beauty in Actuality and Art. The Greek culture in myths, symbols and terms]. St. Petersburg : Aleteyya, pp. 484–514.
10. Tsapok, O. M. (2004) Movni zasoby reprezentatsii kontseptu KRASA v poczii ukrainskykh shistdesiatnykiv [Linguistic means of representation of the concept of BEAUTY in the poetry of the Ukrainian sixties]. [PhD Thesis], Odesa.
11. Shvydka, N.V. Svoieridnist reprezentatsii kontseptu KRASA v sakralnomu vymiri [The peculiarity of the representation of the concept of BEAUTY in a sacred dimension]. [Elektronnyi source] Available at: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/6.1/28.pdf>
12. A Greek-English Lexicon compiled by H.G.Liddell and R.Scott (With a Supplement). Oxford, 1968.
13. Bydracs, K. (1984) Sappho Fr. 31.14 L-P: ΧΛΩΡΟΤΕΡΑ ΠΟΙΑΣ. ACTA CLASSICA. Vol. XXVII. Pretoria : Classical association of South Africa, pp. 121–124.
14. Schönberger, O. (1973) Longos. Hirtengeschichten von Daphnis und Chloe. Griechisch und deutsch. Berlin : Akademie-Verlag.

УДК 811.124'37'367.625-116

Б. В. Чернюх

Львівський національний університет імені Івана Франка

Аспектуальна семантика незалежного кон'юнктива в латинській мові

Чернюх Б. В. Аспектуальна семантика незалежного кон'юнктива в латинській мові. Аналіз аспектуальної семантики незалежного кон'юнктива у латинській мові дає підстави стверджувати, що, на противагу до дійсного способу, де наявна чітко виражена опозиція імперфекта і перфекта, у кон'юнктиві таке протиставлення відсутнє і є оказіональним, залежачи від акціональної семантики предикатів і характеру контексту. Згадані чинники особливо впливають на члени підсистеми інфекта, які виявляють видову нейтральність і здатні отримувати як імперфективну, так і перфективну семантику. На противагу до них члени підсистеми перфекта є перфективно маркованими, виражаючи припинені ситуації.
Ключові слова: латинська мова, кон'юнктив, аспектуальна семантика, проспективність, ретроспективність, перфективність, імперфективність.

Чернюх Б. В. Аспектуальная семантика независимого конъюнктива в латинском языке. Анализ аспектуальной семантики независимого конъюнктива в латинском языке позволяет утверждать, что, в отличие от изъявительного наклонения с присущей ему оппозицией имперфекта и перфекта, в конъюнктиве подобное противопоставление является окказиональным, обуславливаясь акциональной семантикой предикатов и характером контекста. Упомянутые факторы особенно воздействуют на члены подсистемы инфекта, которые являются аспектуально-нейтральными и способны реализовать как имперфективную, так и перфективную семантику. В отличие от них члены подсистемы перфекта – перфективно маркированы, выражая прекращенные ситуации.
Ключевые слова: латинский язык, конъюнктив, аспектуальная семантика, проспективность, ретроспективность, перфективность, имперфективность.